Írta: Adminisztrátor
2016. február 27. szombat -

2016. február 26. - **A tíz legjobb sztori Csatári Bence Jampecek a Pagodában című könyvéből**

Alig tettük le Csatári Bence előző könyvét, az MSZMP és a zene kapcsolatát boncolgató Az ész a fontos, nem a hajat, máris itt az izgalmas folytatás, a Jampecek a Pagodában.
A rockrajongó történész természetesen most is a kedvenc témáját, a Kádár-korszak könnyűzenei politikáját dolgozta fel olvasmányos formában. Ezen belül is annak a Magyar Rádiónak műsorkészítési elveit, ahol a Zenei Főosztály vezetői egy sajátos, belső rendszer mentén próbáltak lavírozni a könnyűzenei cenzúrát megtestesítő Táncdal- és Sanzonbizottság, az Agitációs és Propaganda Osztály, valamint a kulturális tárca, a legfelsőbb pártvezetés és a hazai művészvilág között.
A tanulmánykötethez Csatári Bence szokás szerint alaposan átböngészett egy levéltárnyi eredeti pártdokumentumot, belső terjesztésű rádiós felmérést és titkosítás alól feloldott állambiztonsági jelentést.
De hogy ne legyen olyan bürokratikusan száraz a végeredmény, mint a korábbi kötetében , a hazai rockzenei élet sokat tapasztalt veteránjaival, Benkő Lászlóval, Nagy Feróval és Schuster Lóránttal is interjúzott. Ebből válogattuk ki kedvcsinálónak a könyv tíz legjobb sztoriját.

Mit kerestek a jampecek a Pagodában?

Az új Csatári-könyv címe egy kis magyarázatra szorul. A jampec világos: így nevezte a szocialista rendszer a feltűnően öltözködő, kihívóan viselkedő férfiakat, akiktől minden apa igyekezett megóvni a lányát. A szó jelentése kezdetben egyértelműen negatív volt, csak a '80-as évekre lett a menőség szinonimája a Hungária-daloknak köszönhetően. A Pagoda megfejtése pedig: így hívták a Magyar Rádió Bródy Sándor utcai szárnyában az egyik épület üvegfalú, földszinti társalgóját. A zenészek csak idáig jöhettek, az emeletekre kizárólag külön engedéllyel lehetett felmenni. Viszont aki már bejutott a Pagodába, az biztos lehetett abban, hogy a dalait előbb-utóbb valamilyen formában játszani fogja a pártállami rádió. Ez persze sosem ment könnyen, főleg, ha beat- vagy rockzenész volt az illető.
A Magyar Rádiónak, mint a könnyűzenei élet legfőbb ideológiai cenzorának, legalább akkora hatalma volt a zenészek felett a Kádár-korszakban, mint az együttesek számait előzetesen bekérő Táncdal- és Sanzonbizottságnak. Hiába vett fel ugyanis valaki lemezt a Hanglemezgyártó Vállalatnál, a rajongótábor azt csak otthon vagy a művelődési házakban rendezett bulikon hallgathatta – míg a rádión keresztül milliókhoz juthatott el az ideológiailag gondosan megszűrt zene. Óriási dolog volt tehát a Z-sítés, azaz annak megállapítása, hogy egy-egy zenei felvétel lemehet-e a rádió műsoraiban. Az elnevezés onnan ered, hogy a szűrőn átment számok tekercseire egy nagy Z betűt írtak, majd „örök lejátszásra” elhelyezték a rádió archívumában, ahonnan a zenei szerkesztők berakhatták a műsoraikba.

Rímhányó Romhányi a táncdalbizottságban

Csatári könyve nagyon alaposan járja körül azt a problémát, hogy a könnyűzenei előadók Z-sítése egyáltalán nem ment könnyen a Kádár-korszakban. A Magyar Rádió dupla cenzori jogkörrel rendelkezett, mivel már jóval a Z-sítés előtt két főt delegált a dalszövegeket engedélyező Táncdal- és Sanzonbizottságba, a Hanglemezgyártó Vállalat két embere, valamint a turnészervező Országos Rendező Iroda (ORI) és a zenészeket szakvizsgáztató Országos Szórakoztatózenei Központ küldöttei mellé. A szövegírói szakmát ebben a testületben a Frédi és Béni rajzfilmsorozat legendás fordítója, Romhányi József képviselte, akire így emlékszik vissza Csatári könyvében Benkő László, az Omega billentyűse:
Ő ítélte meg, hogy egy szöveg alkalmas-e a megjelenésre a pártállami szempontok szerint, vagy sem. Józsi bácsi élvezte ezt a játékot, és kinézett magának minden tehetséges zenekarból egy tagot, akivel megbeszélte a szövegeket még a bizottsági tárgyalás előtt.
Az Omegában Benkő lett az, aki Romhányi lakásán mindig előre megbeszélte, mit kell átírni vagy kihúzni a beadandó slágerek szövegében, hogy azok átmehessenek a szűrőn. Emellett Bródy János bevált trükkjét is előszeretettel alkalmazta: két-három számmal mindig többet adtak be a sanzonbizottságnak, mint amennyi elférne egy lemezen. Ezeket úgy írták meg, hogy mindenképp elvérezzenek a bizottságnál (a béketáborban tilos volt például a fegyverkezésről vagy Vietnamról énekelni), így a többi rendszerkritikus dalszövegük (lásd: „Vörös ég, vörös szél, vörös rém tombol szertelenül, aki él, most mind fél, menekül”) át tudtak csúszni a szűrőn.
Benkőéket ráadásul Csanádi Lajos, a turnékért felelős ORI Igazgatási Osztályának vezetője is segítette, amikor a tanácskozásról kisurrant a vécére:
Míg zajlott a testület ülése, a rádiós és MHV-s kollégák háta mögött kijött, és értesített engem, hogy melyik két-három számot húzták ki a repertoárunkból, de azt nem tudta, hogy mi ezt pár nappal korábban már Romhányi Józseffel megbeszéltük.

Ezért nem lett angliai sztárzenekar az Omega

A Kádár-korszakkal kapcsolatos zene- és politikatörténeti visszatekintésekben sokszor előkerül az a sztori, hogy az Omegának csak azért adta ki itthon a Hanglemezgyártó Vállalat a Trombitás Frédi és a rettenetes emberek című nagylemezét, nehogy a zenekar Nagy-Britanniában fusson be karriert Red Star néven. A történetet a könyvben Benkő mesélte el, ezúttal a saját szemszögéből, és nem feledkezett meg arról sem, hogy a londoni turnét a Magyar Rádió angol szekciójának vezetője, a rockrajongó skót újságíró, Charlie Coutts hozta össze 1968-ban.
Addig még Csehszlovákiában sem voltunk, nemhogy Londonban. Az Animals roadja és John Martin várt bennünket a londoni repülőtéren, majd lejátszottuk a bulit a Marquee Klubban, ahol Eric Clapton és Ginger Baker is megnézett bennünket. Ők is rácsodálkoztak arra, hogy a Vasfüggönytől keletre is vannak tehetséges rockzenekarok.
Az Omega egy teljes hónapot koncertezett Nagy-Britanniában, a fennmaradó négy szünnapon pedig felvettek egy hanglemeznyi anyagot abban a stúdióban, ahol előttük pont a Led Zeppelin és Joe Cocker dolgozott a saját anyagán. Itthon viszont kitört a balhé, Benkő szerint Erdős Péter, a Hanglemezgyártó Vállalat popcézára tombolt:
Ki engedte meg ezeknek, hogy hanglemezt vegyenek fel? Nem engedte meg senki, az igaz, de nem is tiltották, mert szóba sem került.
Erdős a hazatérő Omegát Ferihegyről egyenesen a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat

Rottenbiller utcai stúdiójába vitette, hogy gyorsan felvegyék a Trombitás Frédi albumot (pont a magyar rádió szimfonikus zenekaráé lett volna ekkor a stúdió, de őket a popcézár sürgős építészeti felújításokra hivatkozva kidobta az épületből). 1968. augusztus 20-án ünnepélyesen meg is jelent az első magyar beatlemez.
Szeptemberre viszont már a politikai vezetés letiltotta az Omegát: nem utazhattak külföldre. Így Benkőék nem lehettek ott a saját nagy-britanniai Red Star promóciós turnéjukon, koncertkörút nélkül nem kerülhettek fel a londoni sikerlistákra, és sosem lett belőlük sztár Angliában.

Cintula ügynök jelentkezik

Bár történész körökben évek óta köztudott infó, én Csatári Bence könyvében olvastam először arról, hogy Keresztes Tibor, a Kádár-korszak egyik legnépszerűbb lemezlovasa Kurucz Tibor fedőnéven, hazafias alapon jelentett 1966 és 1969 között Bándi Ferenc rendőrhadnagynak. Csatári egy teljes fejezetet szentelt a könnyűzenei rádiózásban folyt állambiztonsági megfigyelésnek, amihez rengeteg levéltári iratot nyálazott át. Ezekből derült ki, hogy Cintulának főleg Poór Istvánról, a Táskarádió külsős munkatársáról és a korszak első számú zenei szerkesztő-műsorvezetőjéről, Komjáthy Györgyről (Vasárnapi koktél, Csak fiataloknak stb.) kellett jelentenie az állambiztonságiaknak. A disc jockey a belügyi jelentéseiben sokszor igen sarkos, szubjektív véleményt írt le:
a Magyar Rádió zenei főosztályán nem tudja a bal kéz, mit csinál a jobb kéz.
Máskor a komolyzenei múltú szerkesztőket szidta amiatt, hogy nem szeretik az új zenét, így nem tudnak színvonalas, jó rádióműsorokat készíteni. Valószínűleg a különvéleményei miatt vált meg a hálózat 1969 januárjában Cintulától egy „nem dolgozott” megjegyzéssel.

Még a besúgó Cintulát is besúgók figyelték

Jól mutatja a kommunista rezsim sajátosan abszurd arcát, hogy az állambiztonság a saját informátorát, Keresztes Tibort is megfigyeltette a Lovász fedőnéven jelentő Takács Ferenccel. Lovász a Scampolo dobosától, Rosenberg Tamástól szerezte be az információit Cintuláról, akit igyekezett végig negatív színben feltüntetni az 1968-ban írt jelentéseiben.
Leírta például, hogy a lemezlovasnak már négy éve nincs rendes állása, a fellépéseiért kapott fizetségét azzal egészíti ki, hogy pénzért hanglemezeket ad kölcsön, hogy azokat magnókazettákra másolják, az Utasellátó klubjában pedig olyan vicceket mond, amiket a közönség nem ért. Lovászt végül Cintulához hasonlóan 1969 januárjában zárták ki a kémhálózatból: a dossziéja szerint megtagadta a munkát.

B. Tóth László adót csal

Egy rádiósokra ráállított besúgó 1980-ban írta le részletes jelentésében, hogy a Poptarisznya műsorvezetője, aki mellékállásban DJ-ként is tevékenykedett,

visszaélt a jogszabályok adta lehetőségekkel.
Egy adott napra ugyanis több helyszínen vállalt fellépést lemezlovasként, de nem maradt egy-egy helyen sokáig, hanem továbbállt a második, harmadik diszkóba – viszont mindenhol felvette a teljes honoráriumát, mialatt valójában egy-egy helyettese DJ-zett a bulikban. A besúgó szerint ez bevett trükk volt az akkori lemezlovasok között, mivel közülük csak keveseknek volt engedélyük az Országos Szórakoztatóipari Központtól, a kereslet viszont nagy volt irántuk a szórakozóhelyeken.
Csatári könyvéből persze az is szépen kiderül, hogy a Kádár-korszakban a könnyűzenei műfajba sorolt koncerteken a fellépők fix gázsit kaptak, így a bulikon leginkább az állami rendező szervek kaszáltak nagyot. Ezekből a pénzekből fizették ki a könnyűzenénél sokkal népszerűtlenebb, de nagyobb presztízst élvező komolyzenei előadókat.

Tömpe elvtárs megharagszik
Csiba Lajos, a rádió könnyűzenei szerkesztőjének visszaemlékezései szerint Faludi Rezső, a Magyar Rádió Zenei Főosztályának vezetője mindig személyesen hallgatta meg a popzenészekkel készített interjúkat, a dalaikból összevágott műsort és az összekötő szövegeket. Csibát egyik alkalommal megkérte egy kolléganője a Magyar Rádió spanyol szekciójából, hogy a lemezeiből szerkesszen műsort Napfényes Hispánia címmel, de ezt Faludi valamiért nem tartotta fontosnak meghallgatni.
A műsor elhangzása után, másnap, amikor bementem a rádióba, mindenki úgy nézett rám, mint a gyilkosokra.
Viszont a spanyol szekcióból lelkesen felhívta Csibát a kolléganője, megköszönte a műsort, ráadásul nagy örömmel elújságolta, hogy őt még Tömpe István, a Magyar Rádió és Televízió elnöke is felhívta gratulálni, mondván, hogy ifjúkori emlékeket ébresztett benne a műsor, amikor a spanyol polgárháborúban partizánként harcolt.
A baj csak azzal volt, hogy Tömpe legelőször Faludit hívta fel rögtön az adás után, és amikor megkérdezte, hogy ki szerkesztette a műsort, Faludi nem tudott mit mondani. Sőt, azt hitte, valami baj volt a műsorral, így Csiba Lajos jogosan félt attól, hogy valami retorzió jár a Napfényes Hispániáért.
(A rettegett Tömpe elvtárs zenehallgatási szokásairól egyébként egy másik anekdota is fennmaradt. Csonka Laura történész kutatásai szerint Tömpe idős korára már nagyothallott, ezért aki a balatonaligai MSZMP-üdülőben kíváncsi volt, hogy milyen híreket hallgat el épp a pártsajtó, annak állítólag elég volt megkeresnie Tömpe Istvánt, aki táskarádióval sétálgatott a strandon, és mindig a Szabad Európa Rádiót bömböltette.)

Nagy Feró a Szabad Európa Rádióban
A nemzet csótánya kegyvesztett lett a hatalom szemében azután, hogy Csuka Mónika és Szűcs Judith kilépett a Beatricéből, Feró pedig rockzenét kezdett játszani a funkys diszkóslágerek helyett. A baboskendős fekete bárányt hol félholtra verték a rendőrök, hol a fél ország énekelte vele együtt, hogy Szabad magyaroknak nem kell ilyen úr.

A rádióban és a tévében évekig indexre tett Beatrice és a többezres rajongótábora a Kádár-korszakban egybeforrt a hatalom szemében ellenségként kezelt huligán- és csöveskultúrával. Ironikus módon viszont pont ez segítette hozzá Nagy Ferót ahhoz, hogy bekerülhessen a rádió hangtárába, sőt, a Szabad Európa is leadja a dalait. B. Révész László ugyanis Az őszinte szó kevés című, csövesekről szóló dokufilmjébe négy számot is kért a Beatricétől, csakhogy ehhez Feróéknak be kellett vonulniuk a Magyar Rádió stúdiójába. Az énekes így emlékszik vissza a felvételre Csatári könyvében:
Kapva kaptunk az alkalmon, és kértük a stúdióban, hogy felvehessük a többi számunkat is, s erre végül két napot kaptunk, ami nagyon kevés. (...) Egyik nap felvettük a tíz számot, a másik nap pedig összekevertük a hanganyagot, emiatt nem is mondhatjuk, hogy világraszóló felvétel lett.
A Feróékkel szimpatizáló hangmérnökök valójában illegálisan készítették el a felvételt: még a műsortervbe sem vették be hivatalosan, hogy a Beatrice náluk járt. A 6-os stúdió eleve nem zenei produkciók számára épült, itt kizárólag prózát és a Rádiókabaré adásait lehetett csak felvenni, azt is monóban. Ez lett Feró nagy szerencséje, mert amikor később egy kihallgatáson megkérdezték tőle, hogyan jutott a Szabad Európa Rádió birtokába a Nagyvárosi farkas, a Motorizált nemzedék meg a többi Beatrice-dal, kivágta magát:
A mono változat került ki a Szabad Európához. Mondtam is a rendőröknek, hogy ha én küldtem volna ki a felvételt, az biztos, hogy sztereóban került volna adásba, és tulajdonképpen ez az érv győzte meg őket, amellyel meg tudtuk magunkat védeni.

Feró szerint Juszt László tehetségtelen

A Kádár-korszak alkonyán persze már belátta a hatalom is, hogy a lázadó, farmernadrágos nemzedéket nem fékezheti meg. Ezért próbált inkább a kedvükben járni, így Nagy Feró 1988-ban Garázs címmel saját műsort kapott a Magyar Rádióban. A fiatalok teljesen rákattantak: a Beatrice frontembere szerint népszerűségben megverték a Szabó családot, és második helyen állt az Esti krónika után. Persze a tematikát csak 50-60 százalékban választhatta meg Nagy Feró: ha bármelyik megjegyzése politikai töltetű volt, azonnal kapta odafentről a fejmosást.
Egyszer azt találtam mondani, hogy aki hülye, az hülye! Más alkalommal pedig azt mondtam be, hogy Juszt László tehetségtelen, amiből szintén óriási botrány lett. Az ilyen beszólások miatt tették át először másik napra, aztán másik időpontra a műsort, amelyet végül megszüntettek.

A P. Mobil ütötte az első rést a kommunizmus falán

A könyv legvégén a P. Mobil frontembere, Schuster Lóránt is mesélt a magyar rockzene hőskoráról. A Kádár-rendszerben a P. Mobil állandó bűnbaknak számított a rezsim szemében. A mindenható Erdős Péter például azt terjesztette róluk, hogy azért nem készít velük albumot a Hanglemezgyártó Vállalat, mert stúdióképtelenek, nincsenek jó számaik. Pedig a '80-as években már több tízezres rajongótábor előtt léptek fel a rockfesztiválokon, csak sosem

kerültek be a rádió könnyűzenei műsoraiba. Amikor viszont igen, akkor negatív előjellel: 1984-ben például a P. Mobilt vádolták meg azzal, hogy a pusztavacsi békefesztiválon az ő koncertjükön tört ki a balhé, holott a sörösüvegek dobálása már akkor elkezdődött, amikor Schusterék a sátrukban üldögéltek.
Azzal, hogy a kádári rendőrség péppé verte a rajongóinkat, még a bajor televízió és az olasz kommunista párt lapja is foglalkozott, negatív színben feltüntetve a magyar kultúr- és ifjúságpolitikát.
A Magyar Rádió viszont elhallgatta ezt az esetet, és meg sem említették, hogy 50 ezer fiatal ellen vízágyúkat, farkaskutyákat és gumibotos rohamrendőröket vetettek be. Schuster szerint annyira elfajultak itt az események, hogy amikor Romes Chandra, a Béke Világtanács főtitkára Pusztavacsra érkezett, egyből visszaültették a Mercedesébe, mert akkora volt a könnygázfelhő, hogy nem lehetett ottmaradni.
A kommunista rendszert a mi rockgenerációnk kezdte el lebontani, mi ütöttük az első réseket azon a bizonyos falon, csak az a kár, hogy nem mi fejeztük be ezt a folyamatot. ***Szűcs Gyula***